

AUDYT FINANSOWY JAKO SKUTECZNY INSTRUMENT OCENY EFEKTYWNOŚCI DZIAŁANIA PRZEDSIĘBIORSTWA

Ocena efektywności odgrywa znaczącą rolę dla każdego przedsiębiorstwa. Zadaniem biegłego rewidenta, bowiem, jest wyrażenie opinii i raportu, który zawiera różnego rodzaju wskaźniki finansowe – zależnie od audytora, które stanowią o efektywności działania przedsiębiorstwa. Celem artykułu jest przedstawienie, audytu finansowego jako instrumentu oceny efektywności działania przedsiębiorstwa

Wyrazy kluczowe: audyt, audyt finansowy, efektywność, ocena efektywności

Wstęp. Ocena efektywności odgrywa znaczącą rolę dla każdego przedsiębiorstwa. Zadaniem biegłego rewidenta, bowiem, jest wyrażenie opinii i raportu, który zawiera różnego rodzaju wskaźniki finansowe – zależnie od audytora, które stanowią o efektywności działania przedsiębiorstwa. Aby wskaźniki te były wiarygodne dla odbiorców opinii, dane na podstawie, których zostały wyliczone muszą być wiarygodne.

Rachunkowość jest jednym z najważniejszych sposobów gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji w przedsiębiorstwie. Jest to język, który zestawia informacje i ekonomiczne dane dla tych, którzy wykazują zainteresowanie tymi informacjami. Takimi odbiorcami są przede wszystkim akcjonariusze, kadra zarządzająca, inwestorzy, kredytodawcy, kredytobiorcy, kontrahenci.

Dane wygenerowane przez system rachunkowości dostarczają niezbędnych informacji do podjęcia decyzji strategicznych. Pozyskanie informacji determinuje prawidłowe i efektywne działanie przedsiębiorstwa. Trzeba jednak pamiętać o tym, że wiedza ta może być przydatna tylko wtedy, kiedy podgaja weryfikacji.

Celem artykułu jest przedstawienie, audytu finansowego jako instrumentu oceny efektywności działania przedsiębiorstwa.

Rachunkowość i jej miejsce ocenie w efektywności. Rachunkowość, a właściwie jej cel, jakim jest pomiar przepływów i przyrostów wartości pozwalających na podejmowanie decyzji, pozawala na rozliczenie przedsiębiorstwa z ekonomicznej i społecznej efektywności¹. Obszarami tych pomiarów jest rentowność i sytuacji finansowej jednostki. Rentowność dotyczy zyskowności, opłacalności działalności, drugi obszar dotyczy wypłacalności i płynności.

W przypadku rentowności mamy do czynienia z ujęciem wynikowym, którego głównym celem jest ustalenie wyniku finansowego. W drugim przypadku mówimy o ujęciu bilansowym, którego głównym celem jest dokonanie wyceny bilansowej, która w efekcie prowadzi do ustalenia wartości aktywów netto przedsiębiorstwa.

Wynik finansowy ustalamy na podstawie przychodów i kosztów, kapitał własny – na podstawie zobowiązań i aktywów.

Rachunkowość mierzy zdarzenia gospodarcze, które są konsekwencją określonych decyzji podjętych w ramach działalności. Przedstawia też rezultat tych zdarzeń za pomocą danych finansowych w sprawozdaniu – bilansie oraz rachunku zysków i strat.

W gospodarce rynkowej rachunkowość określana jest jako “pomost” między podmiotem prowadzącym działalność gospodarczą a odbiorcami informacji o rezultatach tej działalności, a zatem jej głównym zadaniem jest przetłumaczenie działań podmiotu na

¹A. Jarugowa, *Współczesne problemy rachunkowości*, Warszawa 1991, s.13

zrozumiały język finansowy, w celu przygotowania sprawozdań i raportów finansowych dla szerokiego grona odbiorców².

Rozpatrując zadania rachunkowości należy pamiętać, iż dokonuje ona pomiarów przeszłości, a w szczególności analiza rejestracja i prezentacja. Wszystkie te czynniki pozwalają podjąć odbiorcy sprawozdania decyzje o ewentualnym inwestowaniu w dana działalność, a wewnętrznej kadrze zarządzającej – decyzję, co do dalszego rozwoju działalności.

Jak, już zostało wspomniane, wcześniej, podstawową miarą oceny efektywności gospodarczej jest zysk lub strata. Ogólną ocenę przeprowadzamy porównując dane finansowe za okres bieżący i okres poprzedni.

Informacja finansowa jest fundamentem praktycznego zarządzania przedsiębiorstwem. Ważność tych informacji, a co za tym idzie, źródła ich pochodzenia, są szczególnie ważne. Źródło informacji finansowych stanowi system rachunkowości.

Informacja finansowa, która zawarta jest w sprawozdaniu jest istotna, nie tylko dla osób, które jednostką zarządzają, ale również dla odbiorców zewnętrznych, takich jak np. potencjalny inwestor, dostawca czy odbiorca. Tu widoczny staje się fakt, iż rachunkowość pozwala nam patrzeć także w przyszłość i pomaga w podejmowaniu decyzji i kontroli oraz zarządzaniu.

Rachunkowość stanowi równocześnie swoistego rodzaju język biznesu i finansów, który zapewnia precyzję i jednoznaczność sformułowań³.

Warunkiem prawidłowego i efektywnego działania przedsiębiorstwa, jest dostęp jednostek zainteresowanych do informacji o wynikach finansowych przedsiębiorstwa. Informację taką stanowi sprawozdanie finansowe. Oceniając ogólnie sprawozdanie finansowe jednostki, bieżącym pod uwagę także, sprawozdanie z działalności zarządu. Trzeba jednak pamiętać o tym, że informacje te mogą być przydatne tylko wtedy, kiedy podlegają weryfikacji. Weryfikacja taka zapewnia ich rzetelność.

W myśl art. 4 Ustawy o Rachunkowości jednostki obowiązane są stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy. Co oznacza, że informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym jednostki, powinny jasno i rzetelnie odzwierciedlać transakcje i zdarzenia gospodarcze w obrębie przedsiębiorstwa. Zapis ten ustanawia przewagę treści nad formą.

Jednym z celów rachunkowości jest dostarczanie informacji dla realizacji funkcji zarządzania. W związku z tym, efektywność rachunkowości, jako systemu informacji, jest zdeterminowana współczesnymi koncepcjami zarządzania. Włączenie tych koncepcji w system rachunkowości sprzyja użyteczności rachunkowości, a w konsekwencji sprawności działania jednostki gospodarczej⁴.

Współczesne ujęcie rachunkowości prezentuje W. Brzezina definiując rachunkowość jako szczególny system informacyjno – kontrolny retro – i prospektywny, który ma monopol na ustalanie wyniku finansowego (zysku lub straty) i kondycji finansowej podmiotu gospodarczego⁵.

W tradycyjnym ujęciu rachunkowość obejmuje trzy aspekty:

1. Księgowość,

²W. Bojanowski, *Mini Meritum Rachunkowość 2008*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska 2008, s. 22

³A. Hołda, J. Pocięcha, *Rewizja finansowa*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie 2004, s. 7

⁴<http://iiwz.univ.szczecin.pl/konfrb/r2.htm>, pobrano 21.10.2008

⁵W. Brzezina, *Podstawy rachunkowości*, WSiM i JO, Katowice 1997, s. 16

2. Rachunek kosztów,
3. Sprawozdawczość finansową.

Skupmy się na ostatnim module. Jest to końcowy etap przetwarzania danych w systemach rachunkowości. Sprawozdawczość generuje informacje prezentowane odbiorcom sprawozdań finansowych. Jest regulowana przepisami prawa w zakresie formy, treści i prezentacji. Zgodnie z Ustawą o Rachunkowości obejmuje ona:

1. Przyjęte zasady (politykę) rachunkowości,
2. Prowadzenie, na podstawie dowodów księgowych, ksiąg rachunkowych, ujmujących zapisy zdarzeń w porządku chronologicznym i systematycznym,
3. Okresowe ustalanie lub sprawdzanie drogą inwentaryzacji rzeczywistego stanu aktywów i pasywów,
4. Wycenę aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego,
5. Sporządzanie sprawozdań finansowych,
6. Gromadzenie i przechowywanie dowodów księgowych oraz pozostałej dokumentacji przewidzianej ustawą,
7. Poddanie badaniu i ogłoszenie sprawozdań finansowych w przypadkach przewidzianych ustawą⁶.

Pod pojęciem badania kryje się rewizja danego sprawozdania finansowego. Rewizja obejmuje badanie sprawozdania i propozycję niezbędnych korekt informacji zawartych w tym sprawozdaniu oraz wydanie opinii o jego wiarygodności wraz z uzupełniającym ją raportem. Celem takiego badania sprawozdania finansowego jest wyrażenie przez biegłego rewidenta pisemnej opinii wraz z raportem o tym, czy badane sprawozdanie finansowe jest prawidłowe oraz rzetelnie i jasno przedstawia sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy badanej jednostki. Na tym etapie możemy mówić o badaniu audytowym.

Ocena efektywności odgrywa znaczącą rolę dla każdego przedsiębiorstwa. Utarte jest stwierdzenie, że jeśli firma jest nieefektywna wcześniej czy później zbankrutuje. Mówi się zwykle, że określone postępowanie jest efektywne lub nieefektywne, że dany proces przynosi pożądane efekty lub ich nie przynosi itd. Często jednak jest to opinia intuicyjna, (co nie znaczy, że nietrafna), a przy tym nieoparta na wymiernym skutku⁷. Można, zatem powiedzieć, że audyt finansowy stanowi o ocenie efektywności działania przedsiębiorstwa. Zadaniem biegłego, bowiem, jest wyrażenie opinii i raportu, który zawiera różnego rodzaju wskaźniki finansowe – zależnie od audytora, które stanowią o efektywności działania przedsiębiorstwa. Aby wskaźniki te były wiarygodne dla odbiorców opinii, dane na podstawie, których zostały wyliczone muszą być wiarygodne.

Reasumując, audyt finansowy stanowi instrument oceny efektywności działania przedsiębiorstwa, z perspektywy “wskaźników efektywności” (przypomnijmy: wielkości liczbowe, które wskazują poziom efektywności badanego obiektu), które obliczane są na podstawie danych, weryfikowanych przez biegłych rewidentów.

Wspomniane wskaźniki, wyrażone są w formułach względnych, co oznacza, że rezultat przedstawiany jest procentowo lub w postaci liczby dziesiętnej jako iloraz wyników i nakładu lub efektu bezwzględnego do wyniku bądź nakładu⁸. Jako przykład, zestawienia owych wskaźników, można podać:

⁶Ustawa z dn. 29 września 1994 o rachunkowości, art. 4 ust. 3.

⁷Biuletyn Rachunkowości i Finansów Nr 017/2007 z dnia 2007-09-01

⁸Biuletyn Rachunkowości i Finansów Nr 017/2007 z dnia 2007-09-01

Tabela. 1. Efektywność względna: rentowność, sprawność i efektywność pieniężna

Wyszczególnienie		Kw. 1-06	Kw. 2-06	Kw. 3-06	Kw. 4-06	
		w % i w liczbach dziesiętnych				
Efektywność względna	Wskaźniki rentowności	Wskaźnik marży brutto	24,5%	21,4%	39,6%	37,1%
		Wskaźnik rentowności operac, podstaw	-0,6%	-2,1%	13,6%	1,7%
		Wskaźnik rentowności z działalności gospodarczej	7,1%	3,7%	5,8%	1,9%
		Wskaźnik rentowności netto	5,8%	2,9%	3,1%	1,8%
		Wskaźnik rentowności aktywów	7,0%	0,7%	4,1%	2,7%
		Wskaźnik rentowności kapitału własnego	2,5%	0,3%	1,5%	0,8%
		Wskaźnik rentowności	63,2%	1,4%	7,6%	2,01%
	Wskaźniki sprawności	Rotacja aktywów	0,36	0,37	0,36	0,31
		Rotacja aktywów trwałych	1,56	1,35	1,37	1,01
		Rotacja zapasów	1,60	2,05	1,77	1,63
		Rotacja należności	0,75	0,73	0,72	0,75
	Efektywność pieniężna	CF-operac/sprzedaż	14,3%	-44,7%	-8,5%	-12,7%
		CF-operac/aktywa	5,1%	-16,6%	-3,1%	-4,0%
		CF-operac/zysk operac	2,01	-12,23	-1,46	-6,77

Do obliczenia wszystkich wymienionych wskaźników wykorzystuje się dane zawarte w sprawozdaniu finansowym jednostki. Użytkownik owego sprawozdania, opinii oraz raportu z badania, może polegać na tych danych, gdy zostaną one zbadane przez niezależnego biegłego rewidenta. Sprawozdanie z audytu przyniesie, bowiem pewność, iż dane, na podstawie, których sporządzono sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa są wiarygodne i rzetelne.

Audyty w badaniu efektywności. Początki auditingu na świecie miały swój początek we współczesnych czasach. stanowisko to jest jak najbardziej mylne, gdyż za początki audytu możemy uważać już rok 1862. Wtedy to w wielkiej brytanii wydany został dokument pt "british companies act". Dokument ten zwraca uwagę na fakt, iż istnieje potrzeba niezależnego przeglądu księgowania. Unormował on także system księgowy w aspekcie uzyskania dokładnych i wiarygodnych raportów finansowych w celu przeciwdziałania oszustwom. Można, zatem powiedzieć, że zawód biegłego rewidenta wywodzi się właśnie z wielkiej brytanii.

Do połowy XX wieku audyt miał na celu wykrywanie oszustw i ujawnianie błędów, z boku pojawiała się także weryfikacja zgodności zapisów z przyjętymi zasadami rachunkowości. W połowie XX cel audytu zaczyna przeistaczać się w wyrażenie opinii i wydanie raportu przez osobę niezależną od przedsiębiorstwa. O tym czy badane sprawozdanie jest wiarygodne i rzetelnie informuje uzyskany przez przedsiębiorstwo wynik finansowy. Biegli rewidenci wyrażają opinie o całości sprawozdania a nie tylko o jego poszczególnych częściach składowych.

Istotną zmianą jest także rola systemu kontroli wewnętrznej. Do połowy XIX wieku badanie danych finansowych polegało na sprawdzaniu wszystkich transakcji zaistniałych w przedsiębiorstwie. Wzrost i rozwój działalności gospodarczych wymusił na audytorach zastosowanie metod wrywkowych. Przy współczesnych rozmiarach transakcji audytor nie jest w stanie sprawdzić wszystkich transakcji. Zaistniała sytuacja wymusiła testowanie transakcji a nie sprawdzanie każdej z nich. Im większe zaufanie

niezależnego audytora do kontroli wewnętrznej w jednostce badanej, tym prawdopodobieństwo pojawienia się oszustw i błędów jest mniejsze, a co za tym idzie zakres badania wiarygodności będzie mniejszy. Sprawdzenie efektywności kontroli wewnętrznej ze względu na rozmiary i liczbę transakcji, w dzisiejszych przedsiębiorstwach, polega na sprawdzeniu próbki wybranej transakcji. Jeśli audytor stwierdzi, iż miesięczna lista płac jest sporządzana i zatwierdzana do wypłaty przez dwie różne osoby, na podstawie metod statystycznych wybiera wielkość próbki do testu, i na podstawie tej próbki stwierdza efektywność kontroli. Kontrolę taką rzecz jasna należy uprzednio zidentyfikować.

Ważnym elementem jest także sprawna technologia informatyczna. Dobrze zaprojektowany system informatyczny stanowi podstawę efektywnego księgowania transakcji, pozwala na generowanie różnego rodzaju wiarygodnych raportów. System informatyczny także może być przedmiotem kontroli wewnętrznej, za przykład można podać ocenę kontroli dostępu do systemu oraz możliwości dokonywania w zmian w systemie.

Należy wspomnieć, iż audyt i kontrola to nie zupełnie to samo. Można pokusić się o stwierdzenie, że audyt patrzy z boku na kontrole i ocenia ich efektywność bądź jej brak. Audytora nie należy kojarzyć z kontrolerem a osobą, której zadanie polega na sprawdzeniu, czy sprawozdanie finansowe rzetelnie i jasno przedstawia dane finansowe jednostki ocenia efektywność kontroli wewnętrznych i identyfikuje ryzyka biznesowe, nieodłączny element każdej działalności gospodarczej. Na podstawie tych danych użytkownicy zewnętrzni oceniają sytuację majątkową i finansową jednostki. Trzeba pamiętać, iż wiarygodność badanego sprawozdania finansowego będzie miała sens, tylko wtedy, kiedy biegły rewident badający jednostkę będzie osobą niezależną.

Biegły rewident nie tylko identyfikuje ryzyka biznesowe, ocenia efektywność kontroli wewnętrznych, do jego zadań należy także propozycja korekt, które wynikają chociażby z błędnych księgowania dokonanych przez spółkę. Etapy pracy biegłego rewidenta można przedstawić następująco:

1. Identyfikacja ryzyka biznesowego,
2. Ocena efektywności kontroli wewnętrznej,
3. Badanie sprawozdania finansowego,
4. Zaprojektowanie korekt sprawozdania finansowego,
5. Wydanie opinii i raportu z badania.

Możemy wyróżnić trzy główne funkcje audytu:

1. Weryfikacyjna,
2. Informacyjna,
3. Uwierzytelniająca.

Audyt to nie tylko sprawdzanie poprawności zapisów księgowych, ale również identyfikacja i analiza ryzyk biznesowych związanych z sektorem działalności badanej jednostki oraz ocena efektywności funkcjonowania kontroli wewnętrznych badanej jednostki. Takie stanowisko jest zgodne z metodologią badania praktykowanego przez wiodące firmy audytorskie, światowe firmy audytorskie zaliczane do "Wielkiej Czwórki".

Rodzaje audytu. wychodząc z założenia, że audyt to również identyfikacja i analiza ryzyka biznesowych, jak również weryfikacja efektywności systemu kontroli wewnętrznych w jednostce, należy wyjaśnić pojęcie kontroli operacyjnej – aby zagwarantować kompletność sprzedaży muszą istnieć kontrole zapewniające fakturowanie każdej transakcji sprzedaży we właściwej wysokości⁹, np: akceptacje zakupu środków trwałych powyżej określonej kwoty przez osobę do tego uprawnioną.

⁹K. Knedler, M. Stasik, *Audyt wewnętrzny w praktyce. Audyt operacyjny i finansowy*, Polska Akademia Rachunkowości, s 17

W związku z powyższym, w literaturze przedmiotu wyróżniane są dwa rodzaje audytu: audyt operacyjny i finansowy.

Audyt finansowy i operacyjny ukazują dwa różne obrazy a jednocześnie stanowią integralną całość. Nie uda się w praktyce przeprowadzić audytu finansowego nie wykorzystując przy tym technik audytu operacyjnego i na odwrót. O tym czy przeprowadzić audyt operacyjny czy finansowy decyduje oczywiście wola klienta. To klient decyduje czy kładzie nacisk na weryfikację finansową czy operacyjną.

Różnice i podobieństwa pomiędzy audytem operacyjnym a finansowym można zestawiać za pomocą tabeli 2:

Tabela. 2 Różnic pomiędzy audytem operacyjnym a finansowym

AUDYT OPERACYJNY	AUDYT FINANSOWY
Koncentruje się na badaniu oszczędności, wydajności i skuteczności	Koncentruje się na zgodność z regułami rachunkowości (Np. przepisy prawa, standardy, polityki)
Z reguły jego wyniki wykorzystuje się w celu poprawienia przyszłych działań	Z reguły ma charakter atestacyjny potwierdza pewien stan rzeczy
Trudno znaleźć obiektywne kryteria	Kryteria są określone w regułach postępowania
Zalecenia stanowią najistotniejszą część sprawozdania	Opinia (opis stanu faktycznego) stanowi najważniejszą część sprawozdania
Wykorzystuje wszelkie dostępne źródła pomocne przy ustalaniu dowodów	Wykorzystuje różne źródła, ale ostatecznie podstawą są dowody księgowe
Koncentruje się na oszczędności, wydajności i skuteczności operacji	Koncentruje się na wiarygodności sprawozdania finansowego
Podejście systemowe jest konieczne	Podejście systemowe jest nie konieczne
Ocena systemów kontroli wewnętrznej jest celem samym w sobie	Badanie systemów kontroli jest czymś dodatkowym, zamierzeniem służącym celowi ogólnemu, jakim jest ocena wiarygodności sprawozdania finansowego
Może być działaniem ukierunkowanym na przyszłość	Jest działaniem ex post
Sprawdza nie tylko formalną ścieżkę podejmowania decyzji, ale także jej racjonalność	Z reguły nie weryfikuje racjonalności podejmowania decyzji, ogranicza się do sprawdzenia formalnej ścieżki
Są działaniami o charakterze zapewniającym	
Wykorzystują te same techniki i narzędzia	
Powinny być niezależne od osób odpowiedzialnych za badany obszar	
Profil audytorów jest podobny	
Proces badania jest podobny	

Istotą niniejszej pracy będzie jednak, tylko audyt finansowy. Koncentruje się on, bowiem na wiarygodności sprawozdania finansowego. Audyt finansowy jest narzędziem analizy finansowej, która jest jednym z najważniejszych narzędzi badawczych oceny działalności jednostek gospodarczych. Jej istotę stanowi rozpatrywanie zjawisk i procesów finansowych, które stanowią odzwierciedlenie efektywności działalności całego przedsiębiorstwa.

Audyt operacyjny. Audyt operacyjny zdefiniowany został jako badanie oszczędności, skuteczności i wydajności. przez oszczędność rozumiemy minimalizację kosztów zasobów wykorzystywanych w przedsiębiorstwie przy jednoczesnym zachowaniu ich jak najwyższej jakości. wydajność odnosi się do wyniku, jaki uzyska przedsiębiorstwo z zasobów, którymi dysponuje. chodzi o to, aby uzyskać jak najlepsze wyniki. skuteczność z kolei, jest korelacja pomiędzy zamierzonymi celami a osiągniętymi rezultatami.

Na początku przeprowadzenia badania należy ustalić cele audytu. Następnie trzeba ocenić czy cele te zostały spełnione. Najważniejszym etapem jest oczywiście planowanie, ale w trakcie nadania może się zdarzyć, że pojawiły się nowe okoliczności, które zmieniają przyjęte w procesie planowania kryteria. Proces planowania odgrywa ważną w czynnościach audytorskich. Kryteria przyjęte na etapie planowania implikują cały przebieg badania. Podstawowymi celami planowania są¹⁰:

- zebranie informacji o obszarze poddawanym badaniu;
- zrozumienie obszaru poddawanego badaniu;
- oszacowanie ryzyka;
- ustalenie celów i zakresu audytu;
- identyfikacja kryteriów porównawczych dla badanej działalności.

Proces planowania określamy często jako wstępny przegląd. Jest on uzależniony od wielu czynników. Jako przykład można podać doświadczenie audytora, czas przewidziany na badanie, zakres badania, dostępność informacji i wiele innych czynników.

Etap planowania powinien opierać się na zebraniu ogólnych informacji, których uszczegółowieniem audytor zajmuje się w późniejszych stadiach badania. Informacje na etapie planowania można podzielić na kilka kategorii:

Otoczenie prawne stanowią cały system prawny (akty prawne, instytucje prawodawcze i organy egzekwujące wykonanie prawa). W jego skład wchodzi prawo związane z uruchomieniem i prowadzeniem działalności, prawo regulujące relacje pomiędzy różnymi podmiotami na rynku (prawo cywilne, karne, pracy). Do otoczenia prawnego zaliczamy także ordynację podatkową i prawo określające szczegółowe zobowiązania przedsiębiorstw. Na podstawie analizy tych dokumentów audytor jest w stanie zdefiniować zakres oraz cele badanej jednostki.

Organizacja systemu to struktura w formie sieci powiązań pomiędzy elementami oraz własności tych powiązań. Informacja finansowa dla audytu wewnętrznego to przede wszystkim prognozy dochodów i wydatków, plany finansowe i raporty z ich wykonania. Ważne są tu także dane historyczne, które stanowią punkt odniesienia do sytuacji obecnej. Procedury stanowią zbiór czynności określających sposób działania jednostki. Przykładem innych informacji o ryzykach może być raport z poprzedniego audytu, raporty pochodzące od kary zarządzającej w jednostce itp.

Dzięki zebranych informacjom audytor zyskuje wiedzę na temat działalności jednostki. Jest to baza do analizy ryzyka. Na podstawie zgromadzonej wiedzy audytor może podzielić obszary działalności na części składowe. Za przykład można podać obszar zakupów, sprzedaży, płatności wychodzących. Rozpatrując przykład zakupów, ten obszar można podzielić na jeszcze mniejsze podobszary, tzn. zakup materiałów, usług, zakup środków trwałych. W przypadku zakupu zidentyfikować można takie obszary jak wybór najlepszej oferty, jakość dostarczonego towaru, odbiór towaru. W każdym ze zdefiniowanych przez audytora obszarów, należy rozpatrzeć ryzyka i dokonać ich oceny. Słuszne byłoby zadanie pytania, co mogłoby pójść nie tak w danym obszarze działania, jak wysokie jest prawdopodobieństwo, co się stanie w momencie, kiedy coś pójdzie nie tak, czy możemy zidentyfikować kontrole, które mają na celu zapobieganie ryzyka. Zakres badania danych obszarów ryzyka zależy od zasobów audytu.

¹⁰K. Knedler, M. Stasik, *Audyty wewnętrzny w praktyce. Audyt operacyjny i finansowy*, Polska Akademia Rachunkowości, s. 43

Kolejnym etapem jest ustalenie celów audytu. Cele powinny być oczywiście ściśle powiązane z wcześniej zidentyfikowanym ryzykiem. Istotne jest, aby wnioski na etapie sprawozdawczości odpowiadały na pytanie postawione na etapie planowania. Zakres audytu powiązany jest ściśle z jego celami. Identyfikując obszar audytu należy wziąć pod uwagę przede wszystkim¹¹:

- komórki organizacyjne, które chcemy badać,
- okres, który chcemy badać,
- przedsięwzięcia/projekty, programy, które poddamy audytowi.

Istotnym dość elementem jest identyfikacja kryteriów dla badanych obszarów. W przypadku zgodności prowadzonej działalności z przepisami prawa, kryteria stanowią akty prawne przepisy zewnętrzne, procedury. Komplikacje zaczynają się przy ocenie realizacji działań. W tym przypadku audytor powinien sam opracować swoje własne kryteria. Do najczęściej stosowanych kryteriów przez audytorów zaliczyć można:

- jakość – można zbadać np. za pomocą pomiaru satysfakcji klienta;
- ilość – może być mierzona za pomocą ilości zawartych umów;
- terminowość – czyli czas, w jakim dana czynność powinna zostać wykonana;
- efektywność kosztowa – pojęcie to można rozumieć wielorako, może oznaczać utrzymanie wydatków na stałym poziomie, obniżenie poziomu i zwiększenie poziomu wydatków, lub zwiększenie dochodów.

Kolejnym etapem po zdefiniowaniu kryteriów jest porównanie. Audytor powinien porównać dane z dwóch okresów (lub więcej). Powinien porównać podobne stanowiska pracy, oraz przeprowadzić porównanie z innymi jednostkami. Porównanie i stwierdzenie rozbieżności nie może od razu przywołać na myśl niezgodności czy uchybień. Rozstrzygnięcie powinno być poprzedzone wnikliwą analizą przyczyn rozbieżności.

Audytor ma do dyspozycji wiele technik badania. Nie jest jednak istotne, do jakiej kategorii zakwalifikuje daną technikę, lecz czy jej zastosowanie pozwoli na osiągnięcie wytyczonego celu i czy jej zastosowanie ma sens. Podstawowe techniki audytu operacyjnego możemy podzielić na¹²:

- przegląd dokumentacji;
- przeprowadzenie wywiadów na temat badanej działalności;
- obserwacje;
- benchmarki i wskaźniki.

Każda ze stosowanych technik powinna udzielić odpowiedzi na podstawowe pytania:

Czy procedury operacyjne i kontrole, które są wbudowane w te procedury pozwolą zrealizować operacje w sposób oszczędny, wydajny oraz skuteczny? Czy opracowane procedury są zgodne przepisami i czy są przestrzegane. Produktem finalnym audytu jest sprawozdanie. Celem takiego sprawozdania jest wskazanie przyczyn faktycznego stanu rzeczy oraz zaproponowanie rozwiązania, które doprowadzi do stanu pożądanego. Podsumowując, metodykę audytu można przedstawić następująco:

¹¹K. Knedler, M. Stasik, *Audyty wewnętrzny w praktyce. Audyt operacyjny i finansowy*, Polska Akademia Rachunkowości, s. 47

¹²K. Knedler, M. Stasik, *Audyty wewnętrzny w praktyce. Audyt operacyjny i finansowy*, Polska Akademia Rachunkowości, s. 51

Rys. 1. Metodyka prowadzenia audytu

Głównym zadaniem audytu operacyjnego jest usprawnienie działania jednostki. Aby ten cel osiągnąć należy stosować zalecenia audytu.

Audyt finansowy. Zakres audytu finansowego określony jest w ustawie z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości. Głównym jego celem jest ustalenie czy sprawozdanie finansowe jest poprawne, rzetelne i kompletne. Na pełne sprawozdanie finansowe jednostki składa się:

- informacja wstępna;
- bilans z dodatkowymi objaśnieniami;
- rachunek zysków i strat;
- rachunek przepływów pieniężnych;
- zestawienie zmian w kapitale własnym.

Art. 64 Ustawy o Rachunkowości, mówi o jednostkach, które podlegają obowiązkowemu badaniu przez niezależnego biegłego rewidenta. Badaniu ogłaszaniu podlegają roczne sprawozdania finansowe jednostek powiązanych, w tym roczne sprawozdania finansowe grup kapitałowych, a także roczne sprawozdania finansowe – kontynuujących działalność:

- 1) Banków oraz zakładów ubezpieczeń.
- 2) Jednostek działających na podstawie przepisów o publicznym obrocie papierami wartościowymi oraz przepisów o funduszach inwestycyjnych.

2a) Jednostek działających na podstawie przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych.

3) Spółek akcyjnych, z wyjątkiem spółek będących na dzień bilansowy w organizacji.

4) Pozostałych jednostek, które w poprzedzającym roku obrotowym, za który sporządzono sprawozdania finansowe, spełniły, co najmniej dwa z następujących warunków:

a) średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty wyniosło co najmniej 50 osób;

b) suma aktywów bilansu na koniec roku obrotowego stanowiła równowartość w walucie polskiej co najmniej 2.500.000 EURO;

c) przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych za rok obrotowy stanowiły równowartość w walucie polskiej co najmniej 5.000.000 EURO.

Przeprowadzenie audytu finansowego nie jest oczywiście możliwe bez podstawowej wiedzy z zakresu księgowości. Istotnym źródłem wiedzy dla audytora i o wiele bardziej szczegółowym niż samo sprawozdanie jest zestawienie obrotów i sald, potocznie zwane obrotówką. Sprawdzenie obrotówki jest pierwszym istotnym etapem badania. Pierwszym elementem jest uzgodnienie strony debetowej z kredytową, tzn. sprawdzenie czy suma zapisów po stronie winie zgadza się z sumą zapisów po stronie ma. Drugim krokiem pracy z zestawieniem obrotów i sald jest sprawdzenie czy wszystkie konta zestawienia obrotów i sald znalazły się w sprawozdaniu finansowym. Rzeczą oczywistą jest, iż sprawdzenie obrotówki nie daje gwarancji, że sprawozdanie finansowe jest wolne od błędów księgowych. Sprawozdanie wolne od błędów księgowych nie oznacza, że jest ono prawidłowe. Wiele pozycji, chociażby rezerwy, księgowanych jest na podstawie kalkulacji sporządzonych przez specjalistów. Choć rezerwa została zaksięgowana poprawnie nie oznacza to, że została poprawnie wyliczona, dlatego gdy kalkulacja została sporządzona niewłaściwie sprawozdanie nie jest wolne od błędów.

Jednym z kluczowych narzędzi audytu jest istotność. Międzynarodowe standardy audytu definiują istotność następująco: informacja jest istotna, kiedy jej pominięcie lub nieprawidłowe wykazanie może wpłynąć na decyzje ekonomiczne użytkowników sprawozdania finansowego, które to podejmowane są na podstawie ów sprawozdania. Istotność zależy od rozmiaru pozycji lub błędu rozpatrywanego dla szczególnych okoliczności pominięcia lub nieprawidłowego wykazania. Istotność jest, zatem swojego rodzaju progiem, niż jakościową charakterystyką informacji, którą informacja musi posiadać by być użyteczną¹³. Materialność, pojęcie używane zamiennie z istotnością, zakłada, że to, co nieistotne nie musi być poddane badaniu. Trzeba pamiętać o tym, że istotność ma wymiar jakościowy, jaki i wartościowy. Powinna być określana już na etapie planowania. Określenie poziomu istotności należy do profesjonalnego osądy audytora. Są jednak pewne, reguły na podstawie, których szacuje się poziom istotności. Stanowi ona % pewnej podstawy. Podstawą jest zazwyczaj suma bilansowa, wartość kapitału własnego, przychody ze sprzedaży.

Wstępnym źródłem informacji dla audytora jest rozmowa z głównym księgowym, kierownictwem firmy, osobami odpowiedzialnymi za dane procesy, ewentualnie projekty, oraz analiza raportów, takich jak raporty (audytora za poprzedni okres obrotowy, sprawozdanie finansowe za poprzedni rok lub dwa lata wstecz), strona internetowa, sprawozdania z posiedzenia rady nadzorczej, zarządu, itp.

W praktyce wstępna analiza stanowi porównanie danych finansowych okresu bieżącego z okresem poprzednim – porównanie bilansu otwarcia z bilansem zamknięcia. W przypadku rachunku wyników należy uwzględnić sezonowość danych oraz pamiętać o porównywalności okresy, za które sporządzone zostało sprawozdanie finansowe. Jeśli

¹³International Accounting Standards Committee's "Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statement", za International Standards on Auditing (UK and Ireland) 320 Audit Materiality

chodzi o bilans otwarcia należy zawsze opierać się na danych zatwierdzonych przez biegłego rewidenta, z przyczyn oczywistych nie możemy się opierać na takich danych za okres badany. Dzięki takiemu porównaniu, audytor powinien móc zidentyfikować fluktuacje, które stanowią różnicę pomiędzy tym, czego można się było spodziewać uzyskawszy wiedzę na temat jednostki a rezultatem analizy. Odchylenie nie zawsze jest rezultatem błędu. Zidentyfikowane odchylenie należy wyjaśnić z odpowiednią osobą. Wyjaśnienia muszą być racjonalne, ale oczywiście należy pamiętać, że jest to wstępny etap badania.

Sprawozdanie finansowe zbadane przez audytora, do którego wydano opinie i raport daje zapewnienie w następujących kategoriach:

1) Wycena – pozycje sprawozdania finansowego wykazywane są we właściwej wysokości.

2) Prawa i obowiązki – ma istotne znaczenie zwłaszcza dla aktywów – jednostka ma odpowiednie uprawnienia do wykazywanych aktywów, jeśli chodzi o zobowiązania, to te, które jednostka wykazała w sprawozdaniu są jej rzeczywistymi zobowiązaniami.

3) Istnienie lub występowanie – chodzi o fakt, że aktywa i pasywa wykazane w sprawozdaniu finansowym istnieją na dzień bilansowy, a transakcje wykazane w rachunku zysków i strat rzeczywiście wystąpiły w danym okresie.

4) Kompletność – istotne zwłaszcza dla zobowiązań, wszystkie konta i transakcje zostały wykazane w sprawozdaniu finansowym.

Prezentacja – poszczególne komponenty sprawozdania zostały poprawnie sklasyfikowane, przedstawione i opisane. Zauważyć należy, że niska wartość pozycji sprawozdania nie oznacza niskiego ryzyka i odwrotnie. Porównanie analityczne – okresu bieżącego z okresem poprzednim – pozwala zidentyfikować pozycje, które w okresie poprzednim były wysokie a bieżącym są znacznie niższe lub odwrotnie. Trzeba pamiętać, że procedury analityczne są procedurami wstępnymi i nie pozwolą nam zidentyfikować błędów, jeśli dana pozycja od lat jest wykazywana błędnie. Należy, zatem mieć na uwadze ten fakt i w przypadku np. firmy produkcyjnej wyjaśnić niską wartość zapasów.

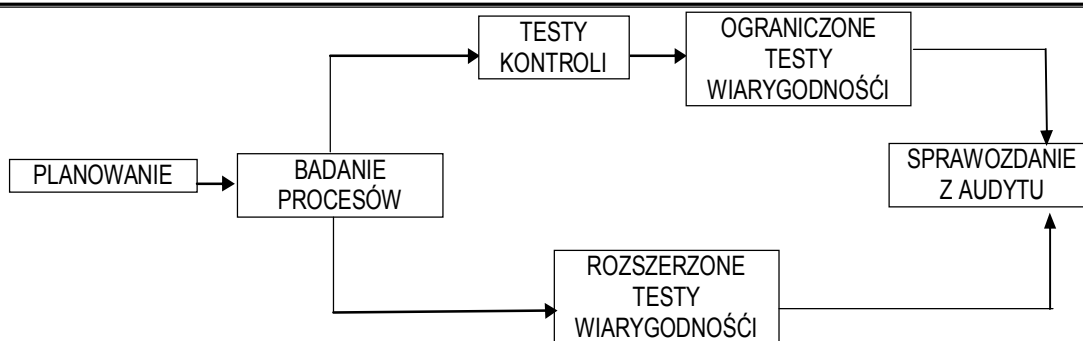
Wiadomy powinien być fakt, że ryzyko dla aktywów i pasywów jest różne. Aktywa należy testować pod kątem tego czy nie zostały zawyżone, pasywa czy nie zostały zaniżone. Rzeczą oczywistą jest fakt, iż przedsiębiorstwo posiadające duży majątek i niskie zobowiązania zostanie ocenione pozytywnie. Druga, mniej oczywista przyczyna ryzyka zawyżenia aktywów i zaniżenia zobowiązań, wynika z dwustronnego zapisu księgowego. Wzrost wartości aktywów księguje się, bowiem w korespondencji z przychodem – zwiększa się wartość przychodu a co za tym idzie zwiększa wynik finansowy. Większy wynik finansowy jest przedmiotem zainteresowania firmy, której zależy na prezentacji dobrego wyniku finansowego. Jeśli chodzi o nieujawnienie pasywa – najczęściej jednostka nie zawiązuje rezerw, oznacza to niewykazywanie kosztów, co skutkuje wyższym wynikiem finansowym.

Audyt składa się zazwyczaj z dwóch części:

1. Badanie wstępne – audytor przeprowadza procedury analityczne, identyfikuje ryzyka, sprawdza prawidłowość procedur wewnętrznych i identyfikuje kontrole wewnętrzne, zapoznaje z się z polityką rachunkowości badanej jednostki – sposobem rejestracji operacji gospodarczych.

2. Badanie zasadnicze – audytor na tym etapie sprawdza prawidłowość wyceny aktywów i pasywów na dzień bilansowy, sprawdza prawidłowość ustalenia wyniku finansowego, bada sprawozdanie finansowe pod względem 5, wyżej wymienionych kryteriów: prezentacji, praw i obowiązków, kompletności, wyceny, istnienia lub występowania.

Podsumowując, proces audytu finansowego, można przedstawić następująco:

Rys. 2. Proces audytu finansowego

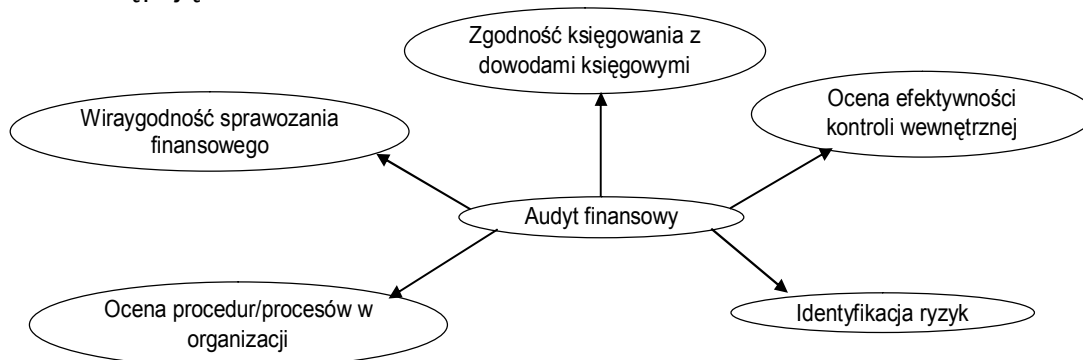
Rezultatami przeprowadzonego badania są:

1. Opinia o prawidłowości i rzetelności sprawozdania.
2. Raport uzupełniający opinię biegłego rewidenta.

Istnieje kilka rodzajów opinii:

- opinia bez zastrzeżeń – najbardziej pożądana, najlepsza;
- opinia bez zastrzeżeń z dodatkowymi objaśnieniami – objaśnienia dotyczą faktów, które jako nierozstrzygnięte na dzień wydania opinii, nie mają określonego wpływu na prowadzoną działalność finansową (np. toczy się sprawa w sądzie);
- opinia z zastrzeżeniami – biegły rewident ma wątpliwości co do prawidłowości przeprowadzenia operacji, występuje rozbieżność zdań między biegłym a Zarządem, co do interpretacji zasad rachunkowości lub zdaniem biegłego w sprawozdaniu nie wykazano pełnych informacji. Należy zaznaczyć, iż zastrzeżenia mogą dotyczyć niewielkiej ilości aspektów;
- opinia negatywna – ilość błędów nie pozawala na uznanie przedstawionego sprawozdania za rzetelne, prawidłowe i prezentujące stan faktyczny.

Szczególnym rodzajem negatywnej opinii jest odmowa wydania opinii. Jest to skrajny przypadek i oznacza, iż cała działalność lub jej znaczące aspekty nie są prowadzone zgodnie z prawem. Reasumując funkcje audytu finansowego przedstawić można następująco:

Rys. 3. Funkcje audytu finansowego

Pamiętać należy iż audyt finansowy, z uwagi na fakt, iż jednym z narzędzi analizy finansowej, stanowi rozpatrywanie zjawisk i procesów finansowych, które orzekają odzwierciedlenie efektywności działalności całego przedsiębiorstwa.

Podstawy prawne rewizji sprawozdań finansowych. Rewizja finansowa i sprawozdawczość podlegają regulacjom prawnym i środowiskowym. W Polsce podstawą regulacji jest ustawa z dnia 29 września 1994 o Rachunkowości, której przepisy określają ramy prawne prowadzenia ksiąg rachunkowych. W polskich

jednostkach. Ustawa określa tryb badania sprawozdań finansowych jednostki przez biegłych rewidentów oraz zasady rachunkowości. W poprzednim podrozdziale wymienione zostały jednostki, podlegające obowiązkowemu badaniu przez biegłego rewidenta zgodnie z 64 art. Ustawy o rachunkowości. Innymi dokumentami regulującymi kwestie sprawozdawczości finansowej i jej badania są¹⁴:

1. Ustawa o biegłych rewidentach i ich samorządzie.
2. Obwieszczenie KIBR dotyczące zasad etyki zawodowej biegłych rewidentów.
3. Norma nr 1 wykonywania zawodu biegłego rewidenta. Ogólne zasady badania rocznych sprawozdań finansowych.
4. Norma nr 2 wykonywania zawodu biegłego rewidenta. Opinia i raport z badania rocznego sprawozdania finansowego jednostki innej niż bank lub ubezpieczyciel.
5. Norma nr 6 wykonywania zawodu biegłego rewidenta. Ogólne zasady dokonywania przeglądu śródrocznych sprawozdań finansowych.
6. Norma nr 7 wykonywania zawodu biegłego rewidenta. Badanie rocznych sprawozdań finansowych jednostek nie objętych obowiązkiem corocznego badania.
7. Statut Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, tekst ujednolicony ustawy z 13 października 1994 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie.
8. Ustawa o fundacjach.
9. Ustawa o stowarzyszeniach.
10. Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych.
11. Rozporządzenie w sprawie szczególnych zasad rachunkowości dla niektórych jednostek niebędących spółkami handlowymi, nieprowadzących działalności gospodarczej.
12. Rozporządzenie w sprawie ramowego zakresu sprawozdania z działalności fundacji.

Krajowa Izba Biegłych Rewidentów jest ustawowo powołanym samorządem zawodowym zrzeszającym biegłych rewidentów. Powstała z mocy uchwalonej 19 października 1991 r. ustawy o badaniu i ogłaszaniu sprawozdań finansowych oraz biegłych rewidentach i ich samorządzie, która weszła w życie 1 stycznia 1992 r.

13 października 1994 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwalił odrębną ustawę o biegłych rewidentach i ich samorządzie, poświęconą wyłącznie sprawom samorządu zawodowego. Zgodnie z powyższą ustawą (ostatnia nowelizacja z 2010 r.) Krajowa Izba Biegłych Rewidentów jest niezależna w wykonywaniu swoich zadań i działa na podstawie przepisów ustawy oraz postanowień statutu. Przynależność do Krajowej Izby Biegłych Rewidentów jest obowiązkowa i powstaje po wpisaniu do rejestru biegłych rewidentów¹⁵.

Ustawa o biegłych rewidentach i ich samorządzie określa zasady¹⁶.

- 1) uzyskiwania tytułu i wykonywania zawodu biegłego rewidenta;
- 2) organizacji samorządu zawodowego biegłych rewidentów;
- 3) odpowiedzialności dyscyplinarnej biegłych rewidentów;
- 4) sprawowania nadzoru publicznego nad biegłymi rewidentami i firmami audytorskimi oraz samorządem zawodowym biegłych rewidentów;
- 5) działania firm audytorskich, w tym firm audytorskich wykonujących czynności rewizji finansowej w jednostkach zainteresowania publicznego;
- 6) utworzenia i działania komitetów audytu w jednostkach zainteresowania publicznego;
- 7) współpracy organu nadzoru publicznego z innymi organami nadzoru publicznego z państw Unii Europejskiej i państw trzecich.

Norma 1 określa ogólne zasady badania sprawozdań finansowych jednostki, o których jest mowa w Ustawie z dn. 29 września 1994 o Rachunkowości. Norma 2

¹⁴<http://audyt.ngo.pl>, pobrano 18.11.2008

¹⁵<http://www.kibr.org.pl>, pobrano 18.11.2008

¹⁶Projekt ustawy z dnia 22.08.2008 o biegłych rewidentach i ich samorządzie, firmach audytorskich oraz o nadzorze publicznym

dotyczy zasad badania sprawozdań finansowych jednostek sektora finansów publicznych. Nie sposób opisać oczywiście wszystkie podane akty i normy. Jednakże należy pamiętać, iż organ uprawniony od badania lub osoba biegłego rewidenta powinna spełniać założenie niezależności wobec badanej jednostki. Spełnienie niezależności i bezstronności określa art. 66 Ustawy z dn. 29 września 1994 o Rachunkowości.

Wyboru podmiotu badania dokonuje organ zatwierdzający sprawozdanie finansowe jednostki chyba, że statut, umowa lub inne wiążące jednostkę przepisy prawa stanowią inaczej. Wynikiem takiego badania jest opinia i raport z badania.

Podsumowanie. Na zakończenie należy podkreślić złożoność charakteru badań będących przedmiotem niniejszego artykułu. Mimo podjęcia próby kompleksowego wyjaśnienia problematyki, nie zaprezentowano wszystkich zagadnień. Zdaniem autorki badania dotyczące audytu finansowego jako instrumentu oceny efektywności działania przedsiębiorstwa powinny być kontynuowane, gdyż jest to bardzo ważnym aspektem zarządzania przedsiębiorstwem. Przeprowadzona w pracy analiza jest skutkiem prowadzonych od lat badań których początki zainicjował zespół inż. Kamila Dziarska i dr inż. Agnieszki Parkitnej w roku 2009. Badania nad tą tematyką trwają do chwili obecnej.

LITERATURA:

1. Biuletyn Rachunkowości i Finansów Nr 017/2007 z dnia 2007-09-01
2. *Bojanowski W.*, *Mini Meritum Rachunkowość 2008*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska 2008, s 22
3. *Brzezina W.*, *Podstawy rachunkowości*, WSiP, Katowice 1997, s.16
4. *Hołda A.*, *Pociecha J.*, *Rewizja finansowa*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie 2004, s. 7
5. <http://audyt.ngo.pl>, pobrano 18.11.2008
6. <http://iiwz.univ.szczecin.pl/konfrb/r2.htm>, pobrano 21.10.2008
7. <http://www.kibr.org.pl>, pobrano 18.11.2008
8. International Accounting Standards Committee's "Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statement", za International Standards on Auditing (UK and Ireland) 320 Audit Materiality,
9. *Jarugowa A.*, *Współczesne problemy rachunkowości*, Warszawa 1991, s.13
10. *Knedler K.*, *Stasik M.*, *Audyt wewnętrzny w praktyce. Audyt operacyjny i finansowy*, Polska Akademia Rachunkowości, s. 17
11. *Kontrola wewnętrzna w jednostkach gospodarczych*, red. Winiarska K., PWE, Warszawa 2010.
12. Praca magisterska Kamili Dziarskiej.
13. Projekt ustawy z dnia 22.08.2008 o biegłych rewidentach i ich samorządzie, firmach audytorskich oraz o nadzorze publicznym
14. Ustawa z dn. 29 września 1994 o rachunkowości, art. 4 ust. 3.
15. *Winiarska K.*, *Audyt finansowy*, PWE, Warszawa 2009.
16. *Wisłowski J.*, *Metody badania sprawozdania finansowego*, Biuletyn BDO Podatki i Rachunkowość nr 6 (32), Czerwiec 2010, źródło: <http://www.podatkirachunkowosc.bdo.pl/component/bulletin/77/audyt/metody-badania-sprawozdania-finansowego.html>, data odczytu: 2010-11-17
17. www.zmp.poznan.pl, Prezentacja Ernst & Young Academy of Business

PARKITNA Agnieszka – Dr inż., Zakład Zarządzania Finansami, Instytut Organizacji i Zarządzania, Politechniki Wrocławskiej.

The article has been received on the 11.10.2012 p.